

historische kring huizen

Secretariaat: Mw. M. Brouwer-Nijeboer, van Houtenlaan 19,
1272 KC Huizen, tel. 54994
Ledenadministratie: Mw. T. Rooth, Punter 13, 1276 CX Huizen,
tel. 64535
Contactadres Redactie Berichtenblad: Mw. W. van Noppen,
Brede Englaan 12, 1272 GS Huizen, tel. 53783

H U I Z E R K R I N G B E R I C H T E N
10e jaargang nr. 3, augustus 1989

Aan de leden,

Het Schoutenhuis

Zoals u uit publikaties in de plaatselijke pers al hebt vernomen, heeft de Stichting Huizer Museum het "Schoutenhuis" aangekocht, om daarin na een drastische verbouwing het Huizer Museum te kunnen vestigen. Het betreffende pand gelegen aan de Achterbaan is u beter bekend als de slagerij van de familie Bakema. Dit pand heeft een respectabele ouderdom en dankt de benaming aan het feit, dat eens de plaatselijke politiechef - de schout - er zijn beroep uitoefende. Als dit pand verantwoord wordt verbouwd, zal het zeker bijzonder geschikt zijn als onderkomen van het museum. De gemeente Huizen zal aan de totstandkoming van de restauratie, zoals het zich nu laat aanzien, in niet onbelangrijke mate financiële ondersteuning verlenen. Daarbij is het gemeentebestuur er van uitgegaan, dat het gebouw te zijner tijd als gezamenlijk onderkomen gaat dienen voor de drie Huizer organisaties, die op historisch gebied activiteiten ontplooiën, te weten de Stichting Klederdrachtcollectie Gerrie Otten, de Historische Kring Huizen en de Stichting Huizer Museum. Het is dus zaak dat genoemde drie organisaties met elkaar tot een goed beleidsplan komen voor een gezamenlijk gebruik van het Schoutenhuis. Binnenkort beginnen hiertoe gesprekken, waarvan gehoopt mag worden, dat zij tot vruchtbare resultaten leiden.

Met vriendelijke groeten,
Het Bestuur,
G.J. Knoop, voorzitter

PROGRAMMA Huizer Dag 9 september 1989

N.B.: dit is een globale opgave van het programma met de gegevens die eind juli beschikbaar waren. Begin september zullen nadere gegevens gepubliceerd worden in de plaatselijke pers.

Een delegatie van de Klederdrachtgroep van de Historische Kring (2 volwassenen en 2 kinderen) neemt deel aan de historische optocht door het dorp en zal bij de opening van de Huizer dag op het bordes van het Gemeentehuis aanwezig zijn.

Mw. G. Otten verzorgt de presentatie in het Gemeentehuis van klederdrachtgroepen uit plaatsen rond het IJsselmeer.

(vervolg op blz. 15)

IMPRESSIES VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING 1989

M. Heijder

Bij elke vereniging of stichting is de voorgeschreven jaarvergadering maar een terugkerende saaie geschiedenis. Dit temeer wanneer de leden hun goedkeuring hechten aan het gevoerde en te voeren bestuursbeleid en er geen muggezifters onder de leden zijn die menen dat een bepaalde post beter zus of zo geboekt kan worden. In het tegenovergestelde geval kan een en ander nogal eens wat vuurwerk opleveren. In de jaarvergadering van 21 maart 1989 was dat laatste niet het geval, zodat de voorzitter de agendapunten vlot kon afhandelen. Achteraf miste ik het voorlezen van de bevindingen van de kascommissie. Was mij dit ontgaan? Bij de benoemingen werd vanzelfsprekend ons actieve bestuurslid mevrouw A. Kruijning-Teeuwissen herkozen. Zulke mensen heeft een bestuur nodig! De naam van een nieuw bestuurslid in de plaats van de teruggetreden mevrouw J. Rebel-Gooijer kon nog niet genoemd worden. Hierover was nog overleg gaande. Het bestuurslid mevrouw G.E.E. van Noppen trad af en was niet herkiesbaar. Gelukkig is zij bereid voorlopig ons Berichtenblad te blijven verzorgen. Hulde! Zij doet dit - en al tien jaar lang - op voortreffelijke wijze, waarvoor de leden haar heel dankbaar mogen zijn. Als een herinnering aan haar 10-jarige bestuursactiviteit sprak de voorzitter waarderende woorden aan het adres van mevrouw van Noppen en overhandigde haar een geschenk. Naar de vorm van de verpakking leek het een foto of schilderij maar wat, dat bleef geheim. (Het geheim van de Boerderij.)*

Het woord was daarna aan de heren Calis en Rigter uit Blaricum, die ons het een en ander vertelden over onze buurgemeente. Op eenvoudige doch boeiende wijze werden we geïnformeerd over het bestuur van Blaricum in de vorige eeuw. Een burgemeester, tevens boer, die zich bij de geboorte van een kalf zò inspande dat hijzelf een breuk opliep (!) en op een kruiwagen - de ziekenauto van Broeder De Vries was nog ver - naar de dokter werd vervoerd. Kort na de operatie is de goede man aan infectie overleden.

We hoorden van een actieve pastoor die de mensen niet alleen geestelijke bijstand wilde verlenen maar hen ook meer hygiëne wilde bijbrengen en pleitte voor slaapkamers met bedden in plaats van alkoven.

Over de Erfgooiers is altijd veel te doen geweest. Oude inzichten en nieuwe gedachten botsten. Een weinig tactvolle burgemeester riep hiervoor het leger te hulp met als resultaat: een dode en vragen in de Tweede Kamer. We hoorden van een voorzitter van de Erfgooiers, een gepensioneerd generaal, die de boeren als zij hem wilden spreken in de houding liet staan! Kortom, toestanden die men vandaag de dag niet voor mogelijk houdt.

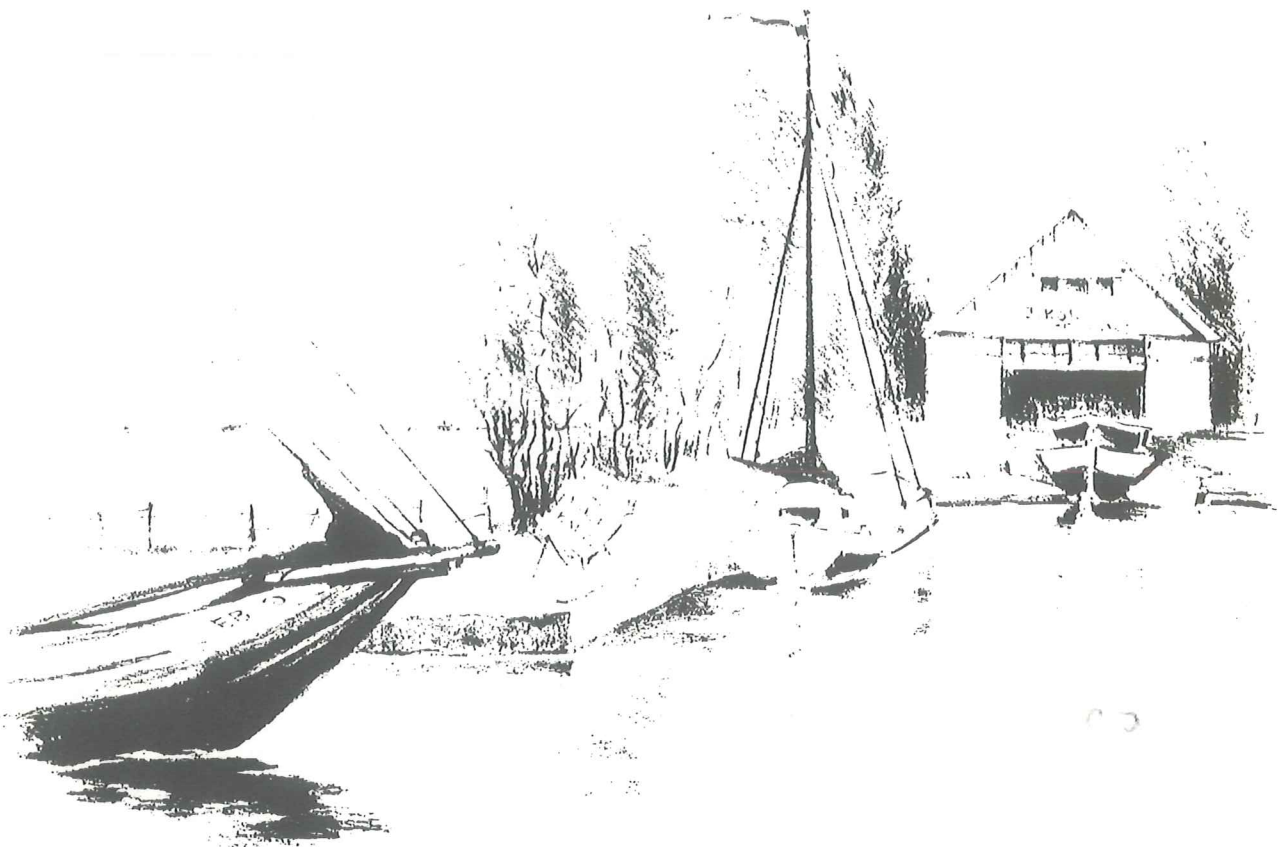
Na de pauze kwam de tweede spreker aan het woord, die ons een verhandeling gaf over hooibergen. Zo op het eerste gezicht stel je je de vraag: "Wat is daar nu over te vertellen?" Doch onder het even eenvoudige als boeiende verhaal ging er, tenminste voor schrijver dezes, een wereld open. Jammer dat we hier al niet jaren eerder kennis van hebben gedragen bij het zien van oude hooibergen. Wat een oer-oude techniek en wat komt daar al niet bij kijken. Hooibergen met vier, vijf of zes staanders, gaten in de staanders om daar weer schuin pennen in te kunnen steken waarop de kap rust. Wat een arbeid om de kap op te vijzelen. We hoorden over speciale maaiers om het gras te maaien, alhoewel de naam hannekemaaiers niet viel. (Hannekemaaiers waren boeren uit Oost-Duitsland die in de zomermaanden naar "Holland" kwamen om gras te maaien.) Ook deze geschiedenis kende door de intrede van de techniek haar tragische kanten. Wanneer een hooiwagen, hoog opgetast met de kinderen er boven op, naar de boerderij rijdt over de vrijwel onbegaanbare landerijen, is dat een mooi gezicht maar daar is wel wat aan vooraf gegaan. Voor het optasten van het hooi worden oer-oude technieken gebezigd. De Huizer boeren kregen nog een pluim omdat hun hooiwagens altijd zo keurig kantig opgetast waren.

Ons oog ging open voor dingen die je altijd wel hebt gezien, maar waarvan eerst nu de betekenis doordrong. Je kon merken dat hier mannen aan het woord waren die niet over de dingen spraken, maar vanuit hun eigen beleven. Met de fraaie toepasselijke en goed getimede dia's werd het een boeiende en leerzame avond. Dank, heren uit Blaricum en ... de thuisblijvers hadden weer het grootste ongelijk van de wereld. **

Huizen, april 1989

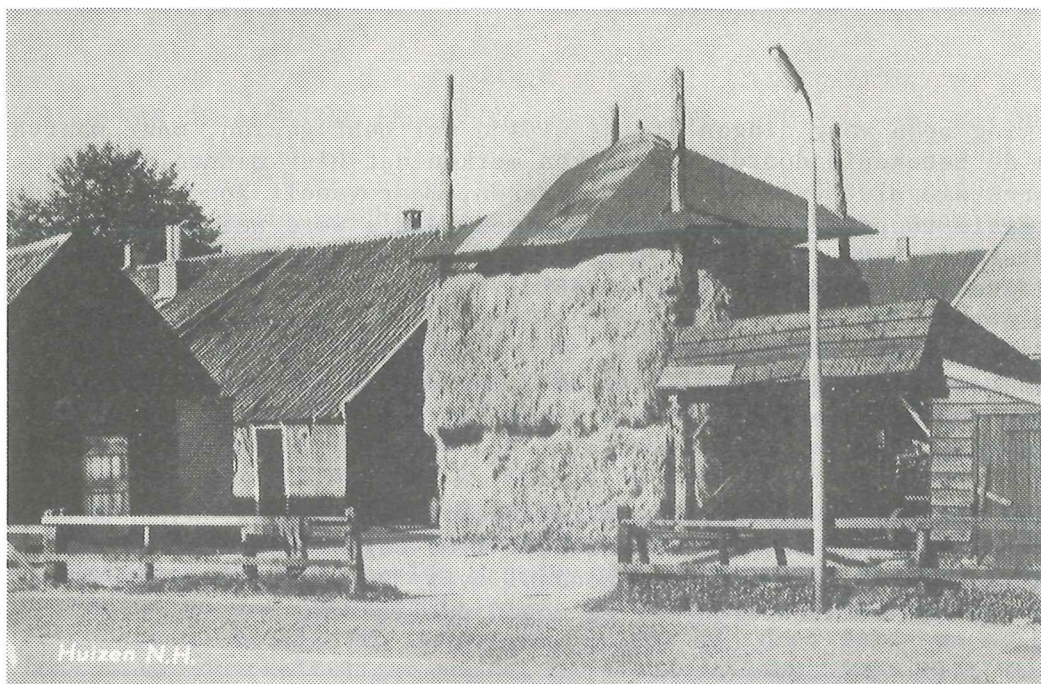
* Niet langer: hierbij afgedrukt is de litho die in het pak zat. Met excuses voor het niet ter vergadering tonen hiervan. Ik ben er overigens zeer verguld mee. WvN

** Wij zijn dan ook de Historische Kring Blaricum buitengewoon dankbaar voor hun toestemming het verhaal van de heer L.G. Calis 'Over maaien en hooien' en van de heer W.E.J. Rozendaal over 'De constructie van hooibergen' in ons blad (hieronder) te mogen publiceren.

Van de hand van: Henk Corduwener.

N.B. Voor de liefhebbers van de correspondentie tussen nicht Jannetje en meutje Aartje: in het volgende nummer wordt deze voortgezet.

Uitgave en ter beschikking gesteld door: Boekhandel Flevo, Huizen.
De boerderij van Dirk Vos aan de Melkweg, hoek Taandersstraat (nu drukkerij Molenaar).

OVER MAAIEN EN HOOIEN

L.G. Calis, Blaricum

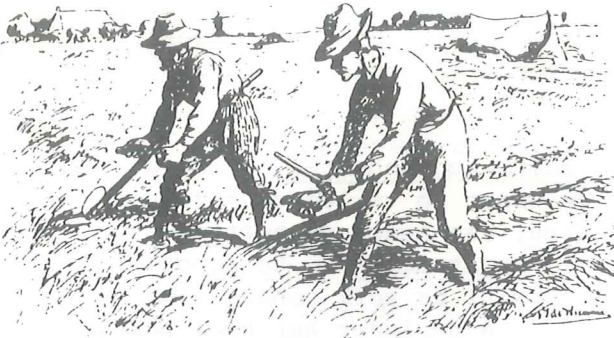
Het lijkt ons goed om vast te leggen hoe, tot 1920 ongeveer, de winning van het hooi, het belangrijkste wintervoer, zijn verloop had in deze streken. Praktisch de hele hooioogst kwam uit de Eemnesser polder. Dit was een specifiek hooigebied, èn om de kwaliteit, èn om de hoeveelheden per 'dammaat'. Eén dammaat is 400 roeden, is 5600 m².

Kwaliteit en opbrengsten werden veroorzaakt door de Zuiderzee, die in het winterseizoen bij NW-storm over de Zeedijken de polder instroomde, en ieder keer een zeer vruchtbare sliblaag achterliet. Zo had men voor weinig geld een bijzondere bemesting. Dat deze overstromingen naast haar nut ook last een onheil konden veroorzaken, spreekt vanzelf. Tussendoor willen wij wel memoreren, dat sinds de afsluitdijk in 1932 de kwaliteit, goede grassoorten, en de hoeveelheid per oppervlakte, per jaar terugliepen. Wel heeft de kunstmest, als kostbare vervanger van het slib, de opbrengsten weer opgevoerd, maar de kwaliteit is nooit meer te halen. Ook de vogelstand is sinds de 'Zuiderzeetijd' in de polder achteruit gegaan.

HET MAAIEN

Wij kunnen ons nog herinneren dat het grootste deel van de polder met de zeis werd gemaaid, het zuivere handwerk dus. Om goed en snel te kunnen maaien, was het noodzaak dat de zeis steeds zeer scherp was. Dit werd niet bereikt door slijpen op een steen, maar door het 'Haren', met het zogenaamde 'haargerei'. Het haargerei was een tweedelige set: hamer en spit. De hamer was een naar twee kanten toelopende slagpunt, enigszins afgerond, ongeveer 5 cm. breed. Het spit was een klein aambeeldje, een stalen pen met vierkante kop, iets bollend, 5 x 5 cm., met 12 cm. onder de kop een oog in de stalen pen, waardoor een pennetje kon om het wegzakken tijdens het haren te voorkomen.

Om te haren ging de maaier op zijn 'platte gat' zitten, op een droog plekje, benen gespreid, waartussen het spit iets schuin in de grond werd gedreven. Door middel van een gevorkte tak werd de zeis in de juiste stand gebracht, zodat het blad van de zeis midden op het spit lag. Door fijn gericht tikken met de hamer werd het staal van de zeis precies evenwijdig uitgeklopt (koud smeden). In ongeveer 20 minuten kan een zeis goed zijn gehaard, en er kan dan weer een halve dag mee gemaaid worden. Na ieder gemaaid 'zwad'baantje werd door middel van 'n strekel het snijvalk scherp gehouden.

Toen na '14/'18 de eerste maaimachines verschenen, nog met paardekracht, was dat een slag voor de handmaaiers. Die kwamen vaak uit het Gelderse, om hier met hun zware werk een boterham te verdienen. Bij het eerste ochtendkrieken hoorde je dan het rinkelen van de strekel. Tot het middaguur ging het door. Dan schaften en 'haren' achter een opgezet stuk doek voor de zon. Als het te heet was een uurtje pitten, en dan weer door tot in de avond. Intussen leefden zij dan van een kruik drinken, karnemelk of waterige melk, een zak brood, en als het goed was geregeld een pond boter per man per dag. Ja, dat waren nog eens tijden!

Met de komst van de machines zagen deze mensen hun werkterrein inkrimpen, hetgeen voor de maaiers geen verlossing was, maar als een ramp werd gezien. Het kwam tot sabotages, o.a. door in het land ijzeren pennen tussen het gras verscholen te plaatsen, zodat de machines daardoor grote schade op liepen. Plaatselijk hadden wij ook goede handmaaiers. We hebben ze nog gekend, o.a.: Kees van 't Klooster, ook wel Krul genoemd, Jan Beek, grootvader van Dick Beek, 'grote' Meep Raven, overleden aan een zonnesteek in 1923, en 'kleine' Meep Raven, vader van Jaap de Slager. Een goede maaier sneed één dammaat per dag.

HET HOOIEN

Het gemaaid gras ligt dan op stroken, zwaden genaamd, schuin over het land. Na een paar dagen zonnig weer, werd het gras met de houten hark gekeerd, en de volgende dag werd het 'overall' gegooid, d.w.z. helemaal verspreid om door te zonnen. Daarna werd het hooi op 'Keutjes' gezet, dat zijn hoopjes ter grootte van één flinke vork hooi. Deze werden dan weer uit elkaar gegooid, en als het dan goed droog was, - hooi moet spoken -, harkte men het op 'zwelen', lange stroken, en die schoof men dan in elkaar, tot netjes afgeronde 'oppers'. Dat zijn grote hopen. 10 à 12 oppers zijn één voer hooi. Die konden rustig enige tijd op het land blijven staan. Dat was ook wel nodig, vanwege de tijdrovende bedrijvigheid van het transport naar de boerderij. In de hele polder was toen nog geen meter verharde weg; dat hield ondermeer in dat vanaf de Eem tot de Wakkerendijk iedere wagen eerst naar de harde weg moest worden gebracht, ongeveer zo'n 3 1/2 km.

HET OPLADEN

Het opladen van een wagen hooi was niet zo eenvoudig als men zo zou denken. Want niet alleen zoveel mogelijk van dat gladde hooi moest er op, men moest ook zo kunnen laden, dat wat er op de wagen zat, dat het er ook op bleef, totdat de wagen thuis bij de hooiberg stond. Denk aan houten wielen, geen vering, ontaard slechte wegen, vooral door het zachte land heen, en bovendien een onstabiele last. Het kwam dan ook nogal eens voor dat de lading kapseisde. Dat kwam ook wel door materiaalbreuk; niet zo'n beste beurt, want dan moest het hele pakket uitgeplukt worden, en opnieuw verladen, eventueel na reparatie.

Twee man tenminste waren nodig om hooi te laden: een schooter om met de vork het hooi aan te geven, en een man op de wagen om te laden. Begonnen werd met de bak vol te stouwen tussen de leren, dan komen de burriehouten erop voor een vergroot oppervlak. Dan begint het stapelwerk. De schooter geeft steeds flinke vorken vol naar boven. Terwijl de vork omhoog gaat draait hij de vork een halve slag, zodat hij, als de lader het hooi pakt, de vork vlot kan terugnemen, en ook hierom, dat de lader niet in de punten zal grijpen. De lader neemt zo'n volle arm hooi, en weet die dubbel te vouwen, zodat het een rol is, naar buiten uitlopend in dikte. Die plaatst hij links vóór op de burriehouten. Dan 'n kleine rol naar het midden, dan de rechtse rollen, en dan legt hij ze vast, met hooi, zo naar achteren toe. Weer links en rechts de rollen, en dan heb je één laag. Een voer hooi heeft acht lagen. En dan nog een boomrol voor en achter. En dan klonk voor de schooter het verlossende: "VOL! GEEF DE BOOM MAAR AAN!"

Dan werd de weesboom aan de lader toegestoken, die hij op zijn beurt aan de voorzijde van de wagen iets naar beneden stak, zodat de schooter het voorbaan over de kop van de boom kon leggen. Dan werd de boom naar achter gedrukt, alwaar de schooter dan de lus van het achterbaan over de boom gooit, en de lus in de gorhaak steekt. Dan kon men met twee of meer man de boom via de lus aansjorren, zodat het een hecht en stevig pakket werd. Met de houten hark werd het voer afgekamd voor de losse 'wissen', en om het netjes vierkant te maken.

Een mooi voer hooi was een sieraad voor de boer. Tot op hoge leeftijd was Kees Bakker een meester in het vak! Kees Bakker, de opa van Ben Bakker, woonde aan het Fransepad. Het was altijd prachtig om te zien als er weer een karavaan uit de polder naar huis kwam, tweespannen, elk met twee of drie aangekoppelde wagens er achter. Die werden dan netjes bij de hooiberg geparkeerd.

HET LOSSEN

Dan vlug de paarden uitspannen, drinken en voer geven, en dan pas krijgen de manschappen koffie met 'n 'stuk' (boterhammen). Daarna de wagens lossen, het hooi moet in de hooiberg. Ook dit was puur handwerk. Een vlugge figuur klom vast op het voer hooi, terwijl anderen de touwen losmaakten, de boom er af, en dan was het handig als de volgorde van laden omgekeerd werd toegepast bij het lossen. Wie dat niet door had trok zichzelf uit de naad.

DE HOOIBERG

Gebruikelijk was dat de bouwmeester de wagen laadde en ook weer loste, de voerman dus. Zolang de inhoud van de hooiberg lager was dan het hooi op de wagen, ging het lossen razendsnel. Dan was het aanpoten voor de doorgevers in de berg om het goed te pakken. Vrij snel was de berg op een hoogte die gelijk was met een vol voer. Dan begon het toch wel een klus te worden, want in de hooibouw was altijd haast. Werken van donker tot donker, zes

dagen per week! Een hooiberg was gauw 8 meter, ook wel 10 meter hoog. En dat ging vork voor vork, steeds aan elkaar doorgeven tot boven toe, bepaald geen grapje wanneer je bedenkt hoeveel kracht en handigheid er voor nodig was. Vol zomer, en bovendien viel het hooikrok (zaad) rijkelijk uit iedere opgestoken vork, en dat viel in ogen en nek. Dit alles vermengd met ruime transpiratie was geen klusje dat je lachend onderging, hoewel ook geen gezeur.

Wel willen wij niet voorbijgaan aan het feit, dat bij deze zware en langdurige arbeid vrijwel altijd een beste stemming was, zoals ook bij de graanoogst. Niemand zag ergens tegenop. Er is wel eens gedacht, en dat hoorde je wel van ouderen: omdat er zo hard en intensief werd gewerkt, was er geen tijd om te mopperen. Toch goed om aan te denken bij de huidige werktijden.

Doordat steeds werd bijgestapeld, kwam het onderste hooi steeds vaster te zitten. Het werd door de last, die nog wekenlang bleef persen, zo vast, dat je op de halve hoogte er geen sprietje meer kon uittrekken. Dat was op zichzelf heel goed voor de doorrijping, fermentering, van het hooi: mooi, iets lichtbruin, en daarbij de aromatische hooigeur.

HOOIBROEI

Het kon ook gebeuren dat het hooi, doordat het nog iets groen was bij het binnenhalen, te zwaar in de berg kwam. Dan waren er twee gevaarlijke mogelijkheden: door de druk van bovenaf kreeg je broei. Het werd, mede door aanwezigheid van hooibacteriën, steeds warmer, maar door een overmaat aan vocht kon de broei plotseling stoppen. Het koelde weer af, en zo kon het gebeuren dat een groot deel van het hooi ging schimmelen. Weg kwaliteit, slecht voer, met minimale interesse van het vee. Ging in deze omstandigheden de broei wel door, dan bleef ook de temperatuur, vooral in het hart van de berg, steeds stijgen, zelfs zover dat er gevaar bestond voor zelfontbranding.

Gelukkig kon men ruiken hoe de broei verliep: lekker, pittig, vrij zwaar. Als het zóver was, kon men bij de gemeentebandweer een peilijzer lenen, of er kwam iemand mee. Dat was een lange, ijzeren stang, die tot in het hart van de berg kon komen, en die voorzien was van een thermometer. Hij had een omgebogen punt, die bij het terughalen een plukje hooi meenam voor de kleur, die soms tot zwart opliep, verkoold. Was de temperatuur 90° C, of meer, dan moest op last en in aanwezigheid van de brandweer de berg zover worden leeggehaald, dat men de broeihaard er uit had. Meermalen kwam het voor dat de spuitgast moest optreden, en ook wel dat de hele voorraad verbrandde. Om deze risico's te voorkomen gebruikte men in de jaren '50 hooiblazers. Die zorgden via een tunnel voor een regelbare temperatuur.

Boerderij Kerkstraat hoek Valkenaarstraat. Uitgave en ter beschikking gesteld door Boekhandel Frielink, Huizen.

DE CONSTRUCTIE VAN HOOIBERGEN

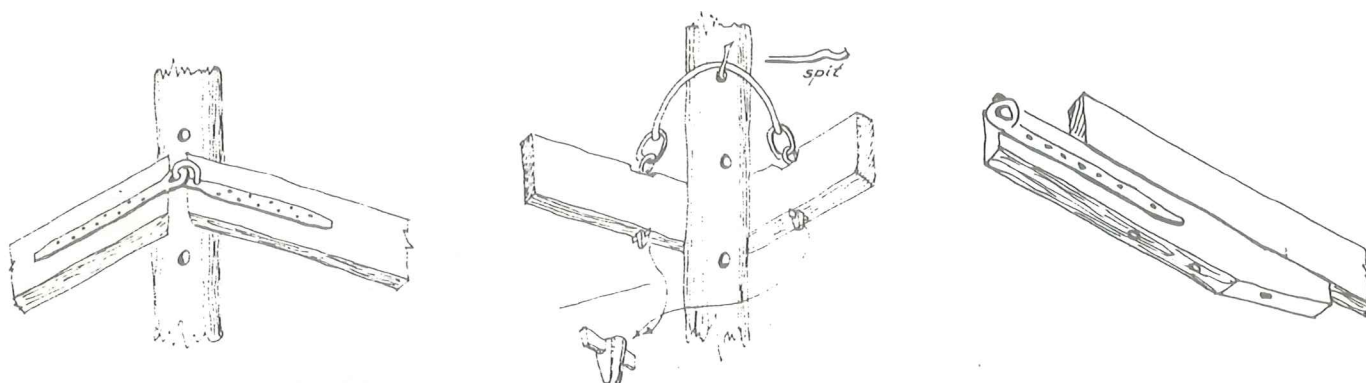
Hierboven is het grasmaaien, hooien en hooirijden aan de orde geweest. Tot slot willen wij nu aandacht besteden aan de hooiberg. Wij denken bijna ongemerkt dat bij iedere boerderij een hooiberg hoort en dat de hooiberg dus even oud is als de boerderij. Dat is niet juist. Tot in de tweede helft van de vorige eeuw was er in het Gooi veel meer landbouw dan veeteelt. De veeteelt bestond hoofdzakelijk uit het houden van schapen en enkele koeien. De aanleg van een spoorlijn in 1874 en een tiental jaren later de komst van de tram, zorgde voor een uitbreiding van de bevolking in het Gooi. De vraag naar zuivelprodukten en vlees steeg snel en vlotte boeren togen naar de markten in Purmerend en Hoorn om vee te kopen. De boeren gingen zelf met de melk en de boter naar de klanten. Dat liep goed, dus kwam er meer melk- en slachtvee.

Gedurende het winterhalfjaar was er veel meer hooi nodig dan vroeger. De hooiruimte op de deel en de slieten werd te klein. Een mogelijkheid was het hooi buiten op te tasten op een schelft, maar dat had verlies ten gevolge door inregenen en stormschade. De oplossing was het bouwen van een bouwwerk om hooi op te bergen: de hooiberg. In een aantal plaatsen langs de Zuiderzee waren hooibergen al langer in gebruik: met name op het Kampereiland, de Veluwe en plaatsen als Bunschoten en Spakenburg. Het gebruik van de hooiberg breidde zich vandaar uit naar Eemnes en het Gooi. In het Gooi kende men in hoofdzaak vier-, vijf- of zesroedige hooibergen; een klein bedrijf had soms een tweeroedige. Roeden - rooien zegt men in Blaricum - zijn de verticale eiken palen, waartussen de kap kon worden op- en neer bewogen. De lengte van deze palen was 8 à 10 meter. Een zesroedige hooiberg was zeshoekig, een vijfroedige vijfhoekig, etc.

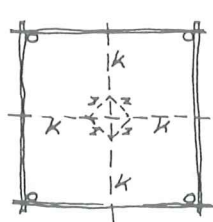
Het volgende nemen we over uit een studie van W.E.J. Rozendaal, zoon van N.J. Rozendaal, de eigenaar van de nu gerestaureerde hooiberg achter Eemnesserweg 10.

De hooi- of graanberg bestaat uit een aantal verticale staanders genaamd roeden, waarop een kap rust, die verticaal langs die roeden omlaag en omhoog bewogen kan worden. Die roeden zijn in de regel vervaardigd van eikenhout (beslagen rondhout) en worden 1.50 à 2.00 meter in de grond geplaatst. Op regelmatige afstand zijn in de roeden gaten aangebracht, de berggaten. De gatafstand is meestal 33 cm. (3 gaten per meter); soms bedraagt deze één voet (ca. 28 cm.). Deze gaten zijn niet horizontaal geboord maar lopen vanuit de berg gezien, iets naar beneden. De kap, welke op de roede rust, of er aan opgehangen is, is zodanig geconstrueerd dat het mogelijk is, deze roede voor roede omhoog, resp. omlaag te brengen, b.v. bij de vier-, vijf- en zesroedenberg moet de kapconstructie om die reden in hoge mate vervormbaar zijn. Eerst dan is het pas mogelijk dat bij het punt voor punt omhoogbrengen van de kap het gewicht ervan over alle roeden verdeeld blijft, terwijl er dan in de kapconstructie zelf geen al te hoge plaatselijke spanningen optreden. De gehele kapconstructie is hierop gebaseerd.

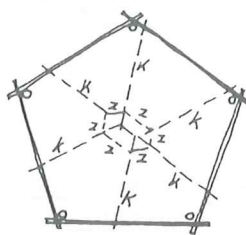
Een belangrijk beginsel uit de toegepaste mechanica is hier in deze voortreffelijke boerenconstructie in praktijk gebracht en tot in alle details doorgevoerd. In het gehele gebied ten westen van Harderwijk zijn de vier-, vijf- en zesroedenbergen geconstrueerd volgens bovenstaand beginsel, dus: de eiken roeden met de daarop rustende of daaraan hangende vervormbare kap. De grootte van de berg varieert van 14 tot 18 voet (soms zelfs 20 voet) van roede tot roede. De kapconstructie drukt op ringhouten, genaamd lannen of lanen (in hetzelfde aantal als de roeden), welke onderling beweegbaar verbonden zijn door middel van twee gesmede ijzeren ogen welke aan de buitenzijde op de koud tegen elkaar en in verstek gelegde lannen zijn aangebracht.

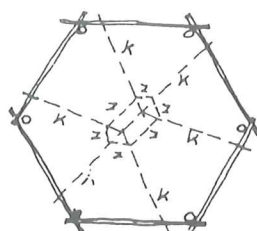
De lannen zijn opgehangen aan een beugel welke draagt op een bergfit of spit, een stalen pen die van binnenuit in het berggat gestoken wordt. De bevestiging van de beugel aan het lan geschiedt door middel van een gesmeed ijzeren bout door en door, met aan de onderzijde een oog waardoor een ijzeren wigje gedreven wordt. De lannen worden, als zij aan de einden versleten zijn, hersteld met behulp van een klamp, die onder tegen het lan wordt aangebracht. Aan deze klamp wordt nu het ijzeren oog bevestigd. Op lannen steunen in de eerste plaats de koningssporen of kapraven; dit zijn de belangrijkste sporen van de kap, gemaakt van rond dennehout. Zij vormen het geraamte van de kap en zijn in de top onderling twee aan twee beweegbaar verbonden door middel van een pen en gat, door een wig opgesloten; één paar, of bij vijf- en zesroedenbergen twee paar, gaan over de andere heen. Hoe de koningssporen (k) op de lannen dragen respectievelijk bij vier-, vijf- en zesroedenbergen tonen ons de figuren hieronder.

vierroedenberg

vijfroedenberg

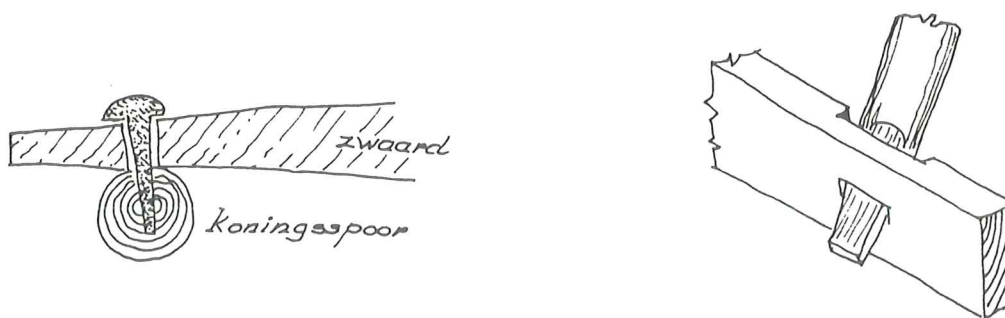

zesroedenberg

Op de koningssporen rusten de (grote) zwaarden (z). Elk zwaard is op de plaats waar het gedragen wordt enigszins toegespitst en van een gat voorzien. Een gesmeed ijzeren nagel met ronde kop wordt door dit gat in de koningsspoor geslagen en daar het gat groter is dan de nageldoorsnede, wordt op deze wijze wederom een bewegelijke verbinding tussen beide constructiedelen tot stand gebracht.

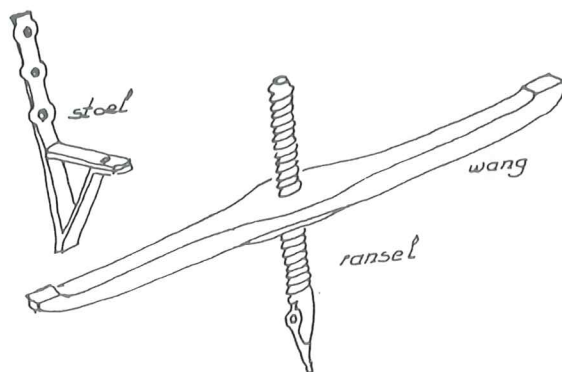
Op de zwaarden zijn de sporen van rond dennehout los opgelegd, met het dunne einde naar boven. Sporen en koningssporen zijn met de lannen beweeglijk verbonden d.m.v. pennen, die aan de sporen en de koningssporen gehakt zijn en in de veel ruimere gaten van de lannen steken.

De sporen en koningssporen worden zodanig over de lannen verdeeld, dat hun onderlinge afstand ongeveer overal gelijk is en wel zodanig dat op iedere hoek een spoor zit. De kap krijgt hierdoor - in tegenstelling tot de bergen ten oosten van Harderwijk - zijn kenmerkende pyramidale vorm. Deze hoeksparran of -sporen kunnen echter niet tot onderaan doorlopen, omdat op de hoeken de roeden staan. Zij worden derhalve opgevangen, geraveeld en wel op een een dwarshout van spar tot spar, genaamd kleine zwaard.

De op deze wijze gevormde kap wordt met riet bedekt. Aan de afwerking van de rietdeken wordt in het algemeen veel zorg besteed. Om inwateren bij de roede te voorkomen wordt een dakpan, met de waterkering omhoog, of een stukje omgebogen zink boven het gat, waardoor de roede steekt, tussen het riet ingewerkt. De pan of het stukje zink wordt wat opgelicht door een bosje geknikt stro, de oren (geen riet omdat dit breekt bij ombuigen). Dit bosje wordt met een twijg aan de lannen verbonden.

Het omhoogbrengen van de kap, het z.g. opdraaien, geschiedde vooral met behulp van een windwerktuig, een vijzel, in onze streken bergnaaf genoemd.

Het bestaat uit de eigenlijke waag, waarin een rondsel met ijzeren schoen zich draaiend vooruit kan begeven, en de bergstoel. Aan de binnenzijde van de rol wordt de bergstoel vastgemaakt, door in een der gaten hiervan en in het betreffende berggat een ijzeren pin te steken; stoel en roede worden verder stevig met een touw gekoppeld. Op de stoel wordt nu de bergwaag geplaatst, zodanig, dat de schoen van het rondsel in een corresponderende uitholling van de stoel past. Het rondsel is van een schroefdraad voorzien. Door een gat in de schoen van het rondsel wordt een spil van circa 60 cm. gestoken en met behulp hiervan wordt het rondsel gedraaid, waardoor de horizontale waag langzaam omhooggaat en de beide betreffende lannen opdrukt. Als deze afstand van twee gaten (ca. 66 cm.) gestegen is, wordt de bergnagel of de bergfit een gat hoger gestoken. Zo wordt roede voor roede de kap over dezelfde afstand omhoog getild; rondgaande werkt men dan met de draairichting van de zon mee. De bergwaag wordt vervaardigd van essehout hetgeen meestal het werk was van de wagenmaker. De kap wordt met de bergwaag ook weer naar beneden gelaten.

Volgens voorgaande beschrijving zouden de verschillende typen bergen gemakkelijk te reconstrueren zijn. In feite vertoonde echter elke berg weer kleine bijzonderheden. De boer is zuinig en waar het nog enigszins mogelijk is, zal de oude berg hersteld worden: als een roede verrot is, wordt het rotte einde afgezaagd en uit de grond gehaald en de roede er opnieuw in geplaatst of er wordt een stuk hout naast de roede in de grond geslagen en ermee verbonden d.m.v. moerbouten. In het eerste geval kan de kap weliswaar niet zo hoog meer opgedraaid worden maar de berg is toch wel goed bruikbaar. Versleten lannen worden met klampen hersteld. Als de kap goed gedekt

is overleeft de rietdeken meestal de kapconstructie. Is de berg zo versleten, dat hij als zodanig geen dienst meer kan doen, dan kan hij vaak nog heel goed gebruikt worden als wagenberging of schuurtje. Er komt echter een keer, dat de boer een nieuwe berg nodig heeft. Bijna altijd wordt er dan echter gebruik gemaakt van de onderdelen van de oude berg. De dunne boven-einden van de roeden kunnen bijvoorbeeld als nieuwe koningssporen nog wel dienst doen. Van de sporen worden de bruikbare stukken tegen elkaar geslagen en opnieuw gebruikt. Er zijn in het Gooi (vrijwel) geen voorbeelden meer van hooibergen, zoals hierboven beschreven.

NABESCHOUWING

"D'r is 'n hooibarg in de brand 'evleugen,
hoal de spuut, (3x)
Toen de boeren kwamen om te blussen,
toen was 't al uut." (3x)

Uit het bestaan van dit Blaricumse liedje blijkt (toch) de bezorgdheid van de boer voor brand. Hooibroei was vaak de oorzaak. Maar de Blaricumse hooibergen zijn niet verdwenen door brand. De forens heeft ze laten ontstaan, door de vele forensen zijn ze verdwenen. Het zij zo. Zonder overdrijving kan ik stellen dat de hooiberg van mijn vader een van de laatste, zo niet de allerlaatste authentieke Gooise hooiberg is. In Blaricum is er in ieder geval niet één meer. De hooibergen die er nog staan zijn moderne stalen constructies. Een enkele hooiberg heeft nog wel de oorspronkelijke kap, maar daarvan is de dakbedekking dan niet meer origineel of zijn de roeden en de hefinrichting gemoderniseerd. Ook de nagebouwde hooiberg op het Achterom 7 heeft lieren als herinrichting, bovendien zijn de klampen op de lannen volstrekt overbodig. Deze lannen kunnen niet versleten zijn!

Tot slot nog dit. Min of meer toevallig ben ik op het spoor van de hooiberg gezet. De naspeuringen, het verzamelen van gegevens, het ontdekken van verbanden, het was boeiend. Maar aldoende werd ik me er met een schok van bewust wat het letterlijk betekent als "... ons erfgoed dreigt te verdwijnen". Hooibergen waren voor mij gewoon. Net als de hei. Je ziet het niet meer. Tot je je realiseert dat her er (bijna) niet meer is. En zeker nooit meer zal terugkomen. Je realiseert je dat er iets voorgoed verloren dreigt te gaan. En dat zou me spijten.

W.E.J. Rozendaal, Blaricum

Geraadpleegde literatuur:

- Een studie met foto's en opmetingen "Hooi- en graanbergen langs het voormalige Zuiderzeegebied"; opgesteld door de Nederlandse Heide Mij. in 1944.
- R.C. Hekker. Het hooiberggebied, in: Volkskunde, 5e jaargang, 1950.
- R.C. Hekker. De ontwikkeling van de boerderijvormen in Nederland. In: Duizend jaar bouwen in Nederland, deel II. De bouwkunst na de Middeleeuwen. Allert de Lange, Amsterdam, 1957.
- R.C. Hekker. De Ontwikkeling van de Gooise Hoeve met 4 afbeeldingen en 8 tekstfiguren. In: Oudheidkundig Jaarboek, vierde versie, 12e jaargang, N.V. Boekhandel en drukkerij voorheen E.J. Brill, Leiden.
- A.R. Hol. De hooiberg en zijn verspreiding, in: Volkskunde, 5e jaargang, 1946.
- W.J. Rust. De Gooise Dorpen, Amsterdam, 1943.

Bovenstaand artikel is met toestemming overgenomen uit het Mededelingenblad van de Historische Kring Blaricum van april 1987, november 1987 en november 1988.

Een schoelfoto uit 1931.

Deze foto met leerlingen van de Eben-Haßzerschool is gemaakt op 23-7-1931.

Voorste rij v.l.n.r.:

1. Meester Haafkens
2. Hendrikje Schram
3. Gerrie van As
4. Pietje Brands
overleden in Indië
5. Corrie Hoedeman
6. Dientje Bos
7. Zwaantje Zwart
8. Trijnie Veerman
9. Annie Mol
10. Zwaantje Visser
11. Andries Kriek

Middelste rij v.l.n.r.:

1. Fijtje Wiesenekker
2. Jaapje Schram
3. Zwaantje Kruimer
4. Aagje Schaap
5. Eefje Kos
6. Grietje Groenhard
7. Maas Visser
8. Joop Schipper

Achterste rij v.l.n.r.:

1. Piet Donker
2. Gerrit de Boer
3. Klaas Baas
4. Willem Westland
5. Gerrit Westland
6. Jan van der Hulst
7. Piet Westland
8. Dirk Goedhart

4 en 7 zijn broers.

BEUREN OF OFKEUREN

AL WAS ER DAN géén presentiegeld in het vooruitzicht gesteld, ze waren toch gekomen, goed achthonderd van de ruim vierduizend erfgooiers. 81-jarige Opa Vos uit Huizen was er met de andere Vossen en andere Huizers. Zelfs de regen hield ze niet tegen. En hiermee werd tevens het bewijs geleverd, dat het niet alleen maar om de centen gaat, maar dat er wel degelijk een gezonde liefde voor het aloude instituut leeft. Vijf burgemeesters, — allen leden van het bestuur van Stad en Lande van Gooiland — verhoogden het decorum in de muziekent, die op het hoofdterrein van het Hilversumse Sportpark, voor de tribuna was geplaatst. Deze vergadering was een heel bijzondere. Voor het eerst werd namelijk door middel van stemstroken gestemd. Totnutoe strookte het stemmen niet helemaal met de democratische opvattingen. Nu is die tijd voorbij. Alles gaat ordelijk: achthonderd erfgooiers — wanneer wij goed geschat hebben — hebben voor het begin van de vergadering hun toegangsbewijs in een bus gestopt, na afloop van de vergadering deden zij hetzelfde met de vier stemstroken. Het was een mijlpaal in de erfgooiershistorie, het was een mijlpaal in het leven van Opa Vos. En waarom zouden we dan die 81-jarige heer Vos uit Huizen niet als representant van alle Erfgooiers in de krant te kijk zetten?

Opa Vos: goed gestemd

Van de daken

DE oude heer Vlaanderen uit Hilversum heeft zo zijn eigen visie op de dingen. Die visie wordt gedeeld door een aantal anderen. Bijvoorbeeld door de heer Snel uit Huizen. Die heren zijn van mening, dat men maar eens over de brug moet komen. Bij elk voorstel zouden zij het liefst van de daken willen roepen „beuren of ofkeuren”. Zij zouden hun oude dag zo graag wat zonniger willen zien via een extra centje. Ze zijn daarom naar de microfoon in de muziekent geklommen en hebben onomwonden hun mening gezegd.

Helemaal eens

MACHT DOOR RECHT” en de „Vereniging van niet-scharenden” blijken het helemaal eens te zijn. Niemand had ooit vermoed, dat zoveel eendrachtigheid ooit kon worden opgebracht.

Maar ze was er. Helemaal. De heer D. Lustig — jarenlang representant van de niet-scharenden in het bestuur van Stad en Lande — en de heer G. Wortel — nu vertegenwoordiger van de niet-scharenden in Stad en Lande's bestuur — adviseerden beiden hetzelfde: keur de verkoop van gronden goed. Als er straks eventueel onteigend zou moeten worden, krijgen wij altijd minder dan nu geboden is. „Laten we verstandig zijn en zorgen dat er ook geld is, als het ooit tot verdelen komt,” zo zei de heer Wortel en hij had in de heer J. P. Peet een warm medestander.

Geen vette prijs

MENEER VET was het daarmee helemaal niet eens. Hij wilde meer geld voor de grond. Hij vond dat ze te goedkoop van de hand gingen: breng ze in openbare veiling was zijn

raad. Maar de heer Lustig maakte duidelijk dat 't met de prijs heus zo slecht niet was gesteld: de 26 hectaren bij de

Noorderbegraafplaats gingen niet helemaal naar de woningbouw: 44 % was voor huizen bestemd, 24 voor wegen, 15 % voor kerkhofuitbreiding, 10 % voor plantsoenen en 7 %, voor openbare gebouwen.....

Niet zijn: tòch zijn

TEVOREN had men een commissie benoemd. Deze commissie gaat Dinsdagmorgen een begin maken met het tellen van de stemmen. De heren J. P. Peet, P. A. van Eyden, J. de Jong en B. Westland maken hiervan deel uit, C. Pel, A. Kos, P. J. Bakker en T. Kos zijn plaatsvervangers. „Ik neem aan dat de heren aanwezig zijn”, zo zei voorzitter Klaarenbeek, toen hij de namen had afgeroepen, „ik hoor althans niet het tegendeel”. En dus, omdat ze, al of niet aanwezig, niets zeiden, zaten ze er in. Wie zwijgt schijnt toe te stemmen..... ook als hij er niet is.

Gespekte kas

WANNEER de erfgooiers, die Zaterdagmiddag in het Sportpark aanwezig waren er dus voor zijn, wordt er grond geruild met Naarden, verkocht aan Hilversum (26 ha), aan Huizen (52 ha) en enige percelen aan de provincie Noordholland en de gemeente Hilversum ten behoeve van wegeaanleg. Tezamen maakt dit een bedrag van f 626.000 uit. Als het dus ooit tot verdelen mocht komen... is er tenminste geld in kas. **ERFgooiër**

De Gooi - en
Eemlander van
31 aug. 1953.

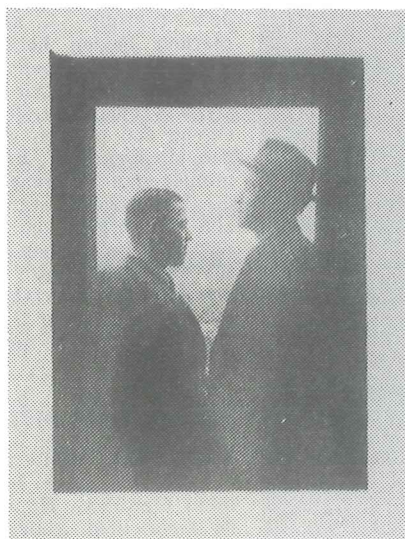
Lambert Vos (geb. 1872)
met zijden pet; rechts
zijn zoon Aart (met hoed).

DIRK DE BOER VERTELT

Het was in de 2e wereldoorlog. Ik was torenwachter in Huizen. Dat was mijn werk bij de luchtbescherming. Op een nacht stond ik op de trans van de Oude kerk. Met wie ik dienst deed op dat moment, dat weet ik niet meer. Ik had n.l. 3 collega's waar ik in wisselende diensten mee werkte. Het waren Geb Jongerden, die woonde in de Tulpstraat, Jan Jongerden, die woonde in de 1e Woningbouwstraat en Gerrit Veerman, die woonde op de hoek Botterstraat/ Noorderweg.

Ik denk dat het in 1944 is geweest. Plotseling hoorde ik vliegtuigen. Ik had het gevoel dat er wel honderden overvlogen. Ik luisterde scherp. Toen was m'n gehoor heel wat beter dan het nu is. Er was totaal niets te zien. Tussen twee mistbanken door kon ik de zenders zien. Plotseling hoorde ik luchtalarm. Het kwam uit de richting Spakenburg. Later ook luchtalarm in Soest. Toen belde ik meneer Roos, de directeur van de gasfabriek die tevens het hoofd van de luchtbescherming was. Hij schrok wel even toen ik hem vertelde van het luchtalarm, maar bij bleef, net als ik, heel rustig.

Toen kwam er alarm uit Laren en Blaricum en ook Bussum volgde. En ondertussen vlogen de onzichtbare vogels maar door. Meneer Roos vroeg wat we moesten doen, alarm geven of niet. Ik zei: "Niets doen meneer. We hebben zoveel mensen uit Huissen (bij Arnhem) in de gemeente wonen en die hebben al schrik genoeg gehad. Laten we nog even wachten". We bleven aan de telefoon. Ik stond met de hoorn aan m'n oor op de torentrans. Het heeft een hele tijd geduurd, maar daar kwam dan eindelijk "einde luchtalarm" in Spakenburg en Soest. Ook in Laren en Blaricum werd het stil en daarna ook in Bussum. En in Huizen is het stil gebleven. Geen angstige opgejaagde bevolking. Ze hebben rustig kunnen slapen, maar het heeft me heel wat zweetdruppeltjes gekost. Toen ik tegen de ochtend thuis kwam was ik bek-af. Ik kon eerst niet in slaap komen. Steeds hoorde ik nog die vliegtuigen en dat luchtalarm. Voor Huizen was het gelukkig goed afgelopen. Dit was wel één van de moeilijkste beslissingen uit m'n leven.

Deze foto werd genomen vanuit ons wachtkamertje op de kerktoeren.

Rechts staat Geb Jongerden en links Dirk De Boer.

Programma Huizer Dag op 9 september 1989

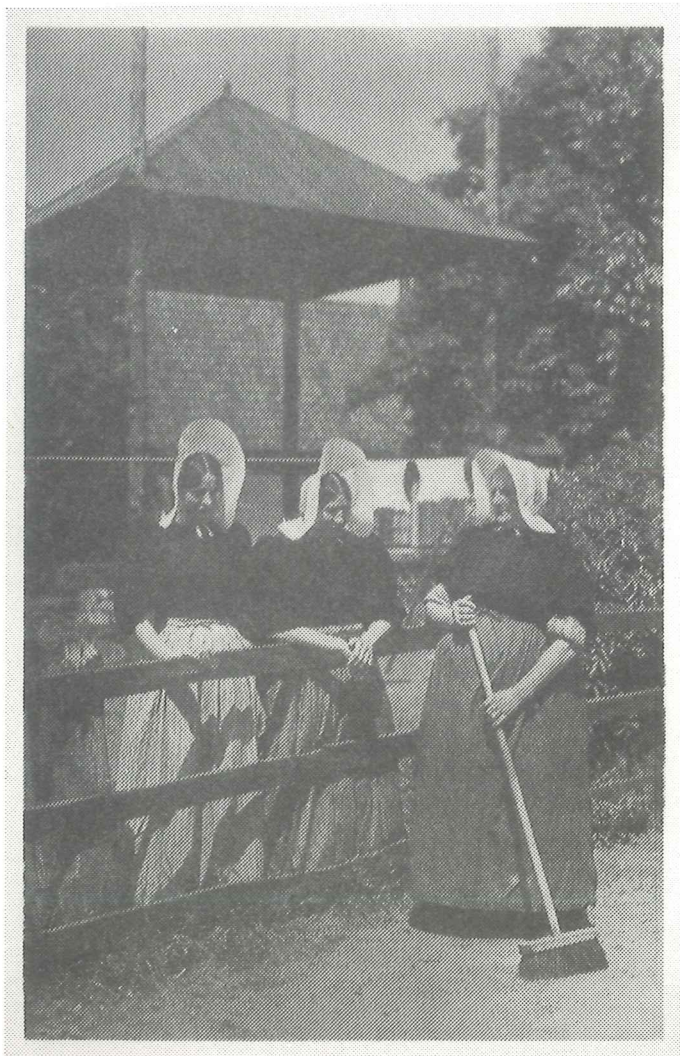
OUDE KERK EN TOREN

- 10.55 - 11.00 uur Aanvang Huizer Dag met klokgelui.
11.00 - 17.00 uur Rondleidingen in de kerk o.l.v. de Historische Kring.
11.00 - 17.00 uur Op gezette tijden orgelspel
11.00 - 16.30 uur Beklimming van de toren in kleine groepjes o.l.v. de Historische Kring.
11.00 - 17.00 uur Puzzel-wandeltocht op eigen gelegenheid door het Oude Dorp (duur $\pm$ 1 uur)
Start en eindpunt bij de Oude Kerk. Kosten fl. 1,-.
Onder de toren zijn herinneringsvaantjes verkrijgbaar.

KLEDERDRACHTGROEP (aantrekkelijk voor filmers en fotografen!)

- 13.00 - 15.30 uur Wandeling van de Oude Kerk naar de Boerderij. Daarna wandelen door de Visserbuurt tussen Beerendshoeve en Boerderij. Kinderspelletjes o.a. in de Schippersstraat.

Wilt u voor nadere details van dit programma t.z.t. in de plaatselijke kranten de aankondigingen in de gaten houden?

Uitgave en ter beschikking gesteld door Boekhandel Flevo, Huizen